

Pechnyó Péter¹

A pandémia dzsihadizmusra gyakorolt hatása – Az Iszlám Állam 2.0 inkubátorprogramja

The Impact of the Pandemic on Jihadism – Incubator Program 2.0 of the Islamic State

Absztrakt

A Közel-Kelet vallási, etnikai, gazdasági válságát a Covid-19-járvány súlyosbította. Az elmélyülő konfliktusok megeremthetik az Iszlám Állam (ISIS) 2.0 újjáéledését. Az ISIS végleges legyőzésére területei elvesztése révén sem került még sor. Az ISIS célja a térségben, hogy tüzelje a lakosság bizalmatlanságát a központi kormányzatokkal szemben. Ha a kedvezőtlen folyamatok fennmaradnak, az ISIS jóval nagyobb veszélyt fog jelenteni a jövőben, és nehezebb lesz ellene küzdeni, mint amilyen nehéz lenne most felvenni velük a harcot.

Kulcsszavak: *pandémia, Iszlám Állam 2.0, Szíria, Irak, külföldi harcos, menekülttábor*

Abstract

The religious, ethnic and economic crisis in the Middle East has been sharpened by the Covid-19 epidemic. Serious conflicts could revitalise an Islamic State 2.0. The final defeat of ISIS has not happened yet despite the loss of its territories. The purpose of ISIS in the region is to promote a public distrust of central governments. If this harmful progress persists, ISIS will pose a much greater threat in the future and it will cost more effort to combat against it than it would cost now.

Keywords: *Pandemic, Islamic State 2.0, Syria, Iraq, Foreign Fighter, Refugee Camp*

¹ Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság, Idegenrendészeti Igazgatóság, Vizum Osztály, rendőr százados, főreferens – National Directorate General for Aliens Policing, Visa Department, Police Captain, main rapporteur, e-mail: pechnyop@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8077-9285>

1. Bevezetés

A pandémia devalválta a nemzetközi kapcsolatokat, mivel egyes országok bezárkózva próbálták meg átvészelni a vírusos időszakot az egyeztetés kikerülésével. Az Iszlám Állam (ISIS) menekülttábori körülmények között értelmezhető, mivel a külföldi harcosok nagy részét kiutasítási központokban, családtagjaikat pedig zárt menekülttáborokban tartják Irak, Szíria és Törökország területén. Tanulmányomban, ebben a három országban foglalkozom a külföldi harcosok és családtagjaik helyzetével. Az Iszlám Állam harcértéket képező csapatainak nagy részét fizikailag megsemmisítették, de ideológiai örökségét a nyugati és közel-keleti államokat is magába tömörítő koalíciónak nem sikerült elpusztítania. A Közel-Keletet szétfeszítő vallási, etnikai, gazdasági válságra a Covid-19-járvány ráerősített. Az elmélyülő konfliktusok megeremthetik az Iszlám Állam 2.0 újjáéledését.

Az al-Káida vezéreit, Abu Muszab az-Zarkávit 2006-ban, Oszáma bin Ládent 2011-ben ölték meg amerikai csapatok. Az Iszlám Állam vezetője, Abu Bakr al-Baghdadi is életét vesztette egy amerikai rajtaütés során. Ezt követően az ISIS vezetőjévé Abu Ibrahim al-Hashimi al-Qurashit választották. A terrorizmust kiváltó tényezők továbbra is fennmaradtak a Közel-Kelet, Afrika és Ázsia egyes térségeiben, így a jövőben kialakulhat a terror újabb hulláma. Az Iszlám Állam az ellenőrzése alá vont területek nagy részét elveszítette Szíriában és Irakban. Nem először keltették hasonló terrorszervezet halálhírét. A dzsihadisták felemelkedése kapcsán hasonlóságok figyelhetők meg a mozgalmak kialakulását tekintve. Azok a stratégiák, amelyek kulcsfigurák likvidálására koncentráltak, megmutatták, hogy ezek révén csak átmeneti sikereket lehet elérni a szervezetekkel szemben. A gyengülő államhatalmak révén a dzsihadizmus új hulláma fenyeget. Ez megvalósulhat az al-Káida vagy az Iszlám Állam feléledésével vagy egy harmadik szervezet megerősödésével.²

2. Az Iszlám Állam elesett harcosainak családtagjai Irakban

Az iraki kormányzat bejelentette 2017-ben, hogy az elesett ISIS-es harcosok 500 feleségének deportálását végre fogják hajtani, azok 800 gyermekével együtt. Ninive kormányzója nyilatkozta, hogy Haider al-Abadi miniszterelnök elrendelte a zárt táborba való átszállításukat, hogy így előkészíthetővé váljék a hazatoloncolásuk. Egy iraki miniszter hozzátette, hogy a nők illegális úton érkeztek Irak területére. Az 509 nő és a 813 gyermek Európa, Ázsia és Amerika 13 országából származott. Több mint 300 fő közülük török állampolgár. A Norwegian Refugee Council (NRC) biztosította többek között az alapvető szükségletek ellátását a Tal Afarból elmenekülő ISIS-es nők és gyermekeik számára. Az NRC szerint az iraki biztonsági erők Moszul déli részéről egy ismeretlen helyre szállították át őket Tall Kayf településre.³ Egyes források szerint az iraki hatóságok több mint 1400 külföldi nőt és gyermekeiket tartották fogva 2017 augusztusa óta. A fogva tartásnak lényegében nincs határozott jogalapja. A Human Rights Watch

² Seth G. Jones: *Beyond Baghdadi – The next wave of jihadist violence*. Center for Strategic and International Studies (CSIS Briefs), 2019. 1–7.

³ Ari Jalal: *Iraq plans to deport wives & children of Islamic State extremists – report*. RT, 2017.

(HRW) jelentése szerint a hatóságoknak szabadon kellene bocsátania a többségében külföldi állampolgárokat. 2017. augusztus 30-án vették őrizetbe a külföldieket a hatóságok egy menekültek számára fenntartott táborban, Hammam al-Alil városa mellett, 30 km-re Moszultól. Ezt követően 2017. szeptember 17-én egy eddig pontosan nem ismert zárt táborba szállították át őket Tall Kayf településre, amely 10 km-re fekszik, Moszultól északra. 2017. szeptember 10–11. között a HRW munkatársai meglátogatták a Hammam al-Alil melletti tábort, ahol 17 katonai sátor volt felállítva. A táborban lakók többsége afgán, azeri, kínai, csecsen, iráni, orosz, szír, tadzsik, trinidadai és török állampolgár volt. Néhány nő rendelkezett személyazonosító dokumentummal, de a többség úgy nyilatkozott, hogy elvesztette azt. Legtöbbjük Törökországba utazott, ahonnan Szírián keresztül érkeztek Irakba. A legtöbb gyermek Irakban született, így nem rendelkeztek semmilyen személyazonosító okmánnyal. Az ISIS-tagok többsége Tal Afar al-Askari negyedében élt. A megkérdezettek többsége Ayadiya, a Tal Afartól 17 km-re fekvő várost elhagyva találkozott először a kurd erővel. Az elfogásukat követően a pesmergák elválasztották tőlük a férfiakat, és a 12 évesnél idősebb fiúgyermeket, majd a Saleh al-Malih nevű falu üres iskolájában tartották fogva őket. Mialatt egy külföldi nőt vizsgáltak át a női pesmerga harcosok, 2017. augusztus 28-án, a nő működésbe hozta a testére erősített pokolgépet, amely pesmerga katonákat és civileket sebesített meg. 2017. augusztus 30-án a nőket és gyermekeket átszállították Hammam al-Alil mellé. Legalább 150–200 főre teszik a férfiak és gyermekek számát, akiknek hollétéről nem rendelkezünk információval. 2017. szeptember 17-én busszal szállították el a nőket és gyermekeiket Tall Kayf településre, egy katonai zárt tábor területére.⁴

Humanitárius szervezetek a táborok wifilefedettségét is segítették. Ez alapján képet kaphatunk, hogy az ISIS visszaszorítása idején mely táborokban volt a legnagyobb változás a Moszul ostroma következtében menekülni kényszerülő emberek tekintetében. 2017 augusztusában az iraki biztonsági erők bevették Tel-Afar települést, ahonnan a harcok miatt 40 ezer ember menekült el korábban. Moszul ostroma is emberek százezreinek menekülését eredményezte. Az alábbi táborokban építettek ki újonnan 2017 során wifihálózatokat: Haj Ali (Qayyarah, Jadaa, 2, 3, 4, 5 és 6), Hassan Sham (Khazer M1, Hassan Sham M2, Hassan Sham U2, Hassan Sham U3 és Chamakor), Salamiyah (Hammam Al Alil 1 és 2), Nargzila (Nargzila 1 és 2) és Qaymawa. Ez alapján megállapítható, hogy a Moszul ostroma révén elmenekülő tömegeit fenti táborokban szállásolták el. Köztük számos ISIS-szimpatizáns volt, akiket a Hassan Sham U2 táborban szállásoltak el.⁵ Moszul 2017-es ostroma idején bővítették a Hassan Sham U2 menekülttábort, ahol az ISIS harcosainak feleségeit és gyermekeit helyezték el a harcok után. Több ezer otthon nélkül maradt irakinak szolgált volna lakhelyül, mégis az ISIS családtagjait helyezték itt el. Ezt megelőzően nyitották meg a Hammam al-Alil tábort, amely 30 ezer ember befogadására alkalmas. A katonai offenzíva a 2017-es év végi megindulása következtében több mint 600 ezer ember kényszerült otthonai elhagyására Moszulból. Hassan Sham az egyik az UNHCR által épített táborok közül, amely

⁴ Bill Van Esveld: *Iraq/KRG: 1,400 Women, Children From ISIS Areas Detained. Investigate Killings, Abductions of Foreign Men.* Human Rights Watch (HRW), 2017.

⁵ Prakash Muniandy – Katarzyna Chojnacka: *Iraq – Conflict.* Emergency Telecommunications Cluster (ETC), ETC Situation Report 45., 2017. 1–6.

a Moszulban folyó harcok elől menekülőknak menedékül szolgál olyan táborokkal, mint például az al-Salamiyah, amely 60 ezer fő befogadására alkalmas.⁶

3. Az Iszlám Állam elesett harcosainak családtagjai Észak-Szíriában

A fogságban tartott ISIS-tagok és családtagjaik továbbra is veszélyt jelenthetnek. Az SDF 2000 külföldi harcost és 8000 iraki és szír ISIS-hoz köthető harcost tart fogva körülbelül 20 börtönben. Fennáll a tömeges szökési kísérletek veszélye, habár a Szíriai Demokratikus Erők (SDF) minden erejével őrzi a börtönöket. A törökök előrenyomulása révén az SDF egyre kevesebb őrre képes kiállítani a börtönök védelmére, így megnőtt az ISIS-tagok tömeges szökési kísérletének kockázata. Az ISIS-hoz köthető rabok kiszabadulása komoly kockázatot jelent. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a menekülttáborokban ismeretlen számú ISIS-szimpatizáns él, főképp nők és gyermekek között, a szélsőségességet relatíve elfogadó környezetben. Bāghūz elesétét követően 2019 márciusában emberek tízezrei áramlottak szíriai menekülttáborokba. Az ott dolgozóknak gyakran komoly nehézséget jelentett szavatolni a tábor biztonságát, ugyanakkor pedig gondoskodni a rászorulóknak igényeiről. Emellett komoly problémát jelentett az ISIS-tagok és -támogatók kiszűrése, és az ISIS ideológiájának táboron belüli terjedésének meggátolása. Az al-Hawl táborban megközelítőleg 10 ezer olyan ember él, akik elkülönülve töltik napjaikat. Ők az ISIS elesett harcosainak családtagjai. Kétharmaduk 12 évesnél fiatalabb gyermek. Az aktivisták folyamatosan terjesztik az Iszlám Állam ideológiáját a táborban. Legalább 2000 nő és azok családtagjai tartózkodnak az al-Hawl tábor külön leválasztott részében, ahol főleg külföldi harcosok családtagjai kerültek elszállásolásra. A származási országaikat megkeresték, hogy azok döntést hozzanak arról, hogy hazautazhatnak-e. Az SDF információi szerint az ISIS-tagok egyre több támadást hajtanak végre a táborokat őrző biztonsági személyzet ellen.⁷

Az ISIS-es harcosok családtagjai ezreinek elfogása zsúfolt táborokat eredményezett al-Hawl, Ain-Issa és Roj menekülttáborokban, ahol az SDF ellenőrzése alatt elesett ISIS-tagok feleségeit és gyermekeit helyezték el. Az Iszlám Állam ideológiáját továbbra is hordozzák ezek az asszonyok, és ilyen szellemben nevelik fel gyermekeiket, bízva abban, hogy egyszer újra feléled az Iszlám Állam Kalifátusa. Az ISIS-feleségek megvetéssel viselkednek a többségében nőkből álló SDF-őrséggel szemben, és fenyegetéseik alkalmával az Iszlám Állam visszatérését emlegetik. Az ISIS harcosai vették rá saját asszonyaikat, hogy gyermekeikkel használják ki a humanitárius folyosókat az ostromok idején, és várjanak a menekülttáborokban a harcosok érkezéséig. Az asszonyok továbbra is próbálják kikényszeríteni másoktól is az Iszlám Állam ruházati szabályait, nem ismerve el az Iszlám Állam legyőzését. Sokkal inkább úgy interpretálják a helyzetet, hogy az ISIS erőt gyűjt, hogy visszaszerezze korábbi területeit. A nők többségénél már elindult a spontán deradikalizálódás, mivel kiábrándultak az ISIS-nak az iszlámmal összeegyeztethetetlen természetéből, az ott tapasztalt korrupcióból és a brutalitásból.

⁶ UNHCR opens new Hasansham U2 camp for West Mosul displaced [EN/AR]. Reliefweb, 2017. 1–2.

⁷ Sean W. O'Donnell: *Operation Inherent Resolve – Lead inspector general report to the United States Congress*. 2020. 2–112.

Általános volt köztük a megbánás, amiért csatlakoztak a szervezethez. Viszont az iraki és szíriai nőkkel ellentétben a külföldi nők zöme – az európaiak kivételével – nem így érez. Ők terrorizálják a táborban azokat a nőket, akik nem hagyományos iszlám viseletet hordanak. Ain-Issa táborban 265 nőt és 1000 gyermeket tartanak egy speciálisan őrzött elkülönített részben, ahol kizárólag ISIS-családok tartózkodnak. Az asszonyok csapatokba verődve inzultálják az SDF őreit. Az európai nők már régen kiábrándultak az ISIS-ből. Ain-Issa és al-Hawl táboraiiban folyamatos lehet a toborzás az ISIS soraiba. Azt gondolja néhány ott élő, hogy magából a táborból emelkedhet ki egy új Iszlám Állam, mivel az asszonyok sátorról sátorra járnak, és oktatnak az Iszlám Állam törvényeire.⁸

Az amerikai csapatkivonások hírére támadásba lendülő Aszad-rezsim és iráni proxy-jaik megerősödésével az ISIS kihasználhatja a szunnita lakosság körében érzékelhető síítákkal szembeni bizalmatlanságot, és rendezheti sorait. Az utolsó Iszlám Állam kézen lévő település, Bāghūz elfoglalásával az ISIS harcosainak feleségei és gyermekeik nagy számban érkeztek al-Hawl menekülttáborába 2019 márciusának végén. Az al-Hawl a legnagyobb SDF-erők által ellenőrzött menekülttábor. Az Asayesh kurd nemzetbiztonsági szervezet segítségével vizsgálják a tábor életét. A Bāghūzból érkezők teljesen megváltoztatták a tábor életét, amelyet kettéválasztottak. Legnagyobb részén a szírek és iraki menekültek élnek, a zárt táborban pedig a külföldieket szállásolták el. Először összeengedték a külföldieket a szírekkel és irakiakkal, de a külföldiek hitehagyottnak csúfolták őket, és bosszúból felégették sátraikat. A külföldiek jóval radikálisabbak a helyieknél. Az elszeparált részen belül létezik egy elkülönült szekció, ahol a legradikálisabb elemek élnek, ennek Jabal al-Bāghūz (Bāghūz-hegység) a neve. Ezen terület lakói megpróbálták kiterjeszteni hatalmukat a teljes elkülönített táborrészre, létrehozva ezzel a de facto Wilayat al-Hawl negyedét, a poszt-Iszlám Állam közigazgatási kerületét. Jabal al-Bāghūz visszatekintést jelent az Iszlám Állam utolsó erősségére, amely legutolsóként esett el az Iszlám Állam területei közül. Az őrseg megfelelő övintézkedéseket hajtott végre, hogy elejét vegye az ISIS alvó sejtjei külső támadási kísérleteinek a tábor ellen, hogy kiszabadítsák az asszonyokat és gyermekeket. A táborban 73 ezer fő tartózkodik. A lakók 86%-a iraki vagy szír. A 11 ezer fő külföldi nő és gyermek, akik az elkülönített részen tartózkodnak, nem kevesebb mint 62 ország állampolgárai. 7000 fő a külföldiek közül fiatalok. 3500 gyermek nem rendelkezik születési anyakönyvi kivonattal. 1400 nőt és gyermeket küldtek eddig haza származási országukba.

Az al-Hawl tábor tényleges befogadó képessége 40 ezer fő, azonban már 2018 végén 73 ezer ember élt a táborban. Számos segélyszervezet tevékenykedik a táborban. A Török Hadsereg 2019. októberi észak-szíriai támadását követően még rosszabbak lettek a körülmények, mivel számos segélyszervezet felhagyott a munkával. Nem tisztázott, hogy pontosan hány nő támogatja továbbra is az Iszlám Állam célkitűzéseit. Az al-Khansa Brigád egy ISIS-es nők által gyakorolt, úgynevezett hisba ellenőrző csoport volt az Iszlám Állam területein, ahol a nem megfelelően viselkedő nőket büntették meg. Egyes értesülések szerint a táborokban főként brit, egyiptomi, indonéz, kazah, marokkói, orosz (csecsen és dagesztáni), szomáliai, tunéziai, török és üzbec nők körében

⁸ Anne Speckhard – Ardian Shajkovi: *Waiting for the return of the Islamic state Caliphate among ISIS enforcers in Syria's al Hol, Ain Issa and Roj Camps*. International Center for the Study of Violent Extremism (ICSVE), 2019.

tovább él ez a gyakorlat, amely során terrorizálják az Iszlám Állam törvényeinek nem megfelelően élő táborbeli nőket.⁹

Fentiek alapján az al-Hawl menekülttáborban élő ISIS-hoz hű nők komoly kockázatot jelentenek az Iszlám Állam 2.0 feléledése kapcsán. A menekülttábor a radikalizmus új központjává vált, és féltő, hogy az Iszlám Állam szimpatizánsainak kezére fog kerülni. Mivel az SDF hiányában van az élőrőnek és az eszközöknek, így féltő, hogy a tábort elfoglalja és uralja az ISIS ideológiája. A 19 éves Shamima Begumot, aki 15 évesen csatlakozott Londonból az Iszlám Államhoz, az Egyesült Királyság megfosztotta brit állampolgárságától. Az al-Hawl táborból saját biztonsága érdekében áthelyezték az al-Roj táborba.¹⁰

A szíriai, kurdok által ellenőrzött északi területen legalább 12 ezer ISIS-hoz tartozó külföldi harcos felesége (4000 fő) és gyermekeik (8000 fő) élnek hasonló táborokban.¹¹ Bāghūznak 2019. márciusi elestével területileg összeomlott az Iszlám Állam. Az egyik következménye ennek az lett, hogy az SDF egységei ISIS-harcosok családtagjainak ezreit fogta el és helyezte el őrzött menekülttáborokban.¹² A HRW értesülései szerint több száz külföldit tartanak fogva észak-szíriai menekülttáborokban, Ain-Issa és Roj területén. A külföldiek nagy többsége algériai, indonéziai, malajziai, marokkói, orosz, török és üzbég származású. A felsorolt táborokba áthelyezetteket legalább egy évig al-Hawl táborában tartották.¹³

4. Az ISIS-es családtagok visszaszivárgása Irakba a szíriai menekülttáborokból

A Returns Working Group Iraq (*RWG Iraq*) jelentései szerint körülbelül 54 ISIS-tagsággal rendelkező iraki család illegális módon elhagyta az al-Hawl menekülttábort Szíriában, és az iraki Anbar tartomány nyugati részén található al-Qaim településre távozott. A családok csak nőkből és gyermekekből álltak.

Az első al-Qaimba való visszatérések először 2020. április közepén kezdődtek. A családok visszatérését embercsempészek segítették, a becslések szerint családonként 2300 dollár volt a díja a 12 éves vagy annál idősebb tagok számára, és 11 éves kor alatti gyermekeknek ingyenesen tették lehetővé a hazatérést.

A visszatérő családok az al-Qaim két törzséhez tartoznak. Az al-Hawlban hasonló helyzetben lévő családok illegális visszatérése várhatóan folytatódni fog a következő időszakban. A családok többsége a rokonainál tartózkodik. A törzs vezetője vezeti az információgyűjtési folyamatot a családokról, valamint figyeli és nyomon követi őket.

2020. május 10-én öt család (36 személy) távozott al-Hawl táborából, és visszatért Irakba embercsempészek segítségével. A családok 8000 USD-t fizettek az iraki és szíriai

⁹ Aaron Y. Zelin: *Wilayat al-Hawl, Remaining and incubating the next Islamic State Generation*. The Washington Institute for Near East Policy, Policy Notes, 2019. 1–12.

¹⁰ Mustafa Bali: *Syria's al Hol camp could fall to ISIS, says Kurdish general*. N World, 2019.

¹¹ Mustafa Bali: *Female ISIS supporter killed in row about secret court in Syrian camp*. N World, 2019.

¹² Gina Vale: *Women in Islamic State: From Caliphate to Camps*. International Centre for Counter-Terrorism – The Hague (ICCT), 2019. 1–9.

¹³ *Syria: Dire conditions for ISIS suspects' families. Countries should support citizens' returns, increase aid*. Human Rights Watch (HRW), 2019.

csempészeknek. Négy család Anbarból (három Qaimból és egy Heetből) származik, egy család pedig Samarra település Salah ad-Din negyedéből való. Négy családot az iraki hadsereg tartóztatott fel al-Jughefi közelében, és elszállította őket az iraki hírszerző ügynökség irodájába, Markaz Ba'ajba további vizsgálat céljából, ahonnan az iraki hírszerző ügynökség később eljuttatta őket Ba'aj bíróságához. A családokat jelenleg a helyi képviselők, úgynevezett mukhtarok helyezték el Markaz Ba'ajban. Azért választották ezt a megoldást, mert Ba'ajban nincsenek a családok számára kialakított börtönök. A jövőben további ilyen jellegű mozgólódások várhatóak.

2020 áprilisában az ISIS által elkövetett katonák és civil lakosság ellen irányuló támadások jelentős mértékben növekedtek, különösen Ninive, Salah ad-Din, Kirkuk és Diyala tartományokban. A helyi lakosság az ISIS-hoz köthető családok deportálását követeli Qayyarah-ból. Shirqat település törzsi vezetői, különösen Sudeira faluban követelik az ISIS-hoz köthető családok által lakott házak kilakoltatását. Azzal vádolják ezeket a családokat, hogy segítettek az ISIS-nek a támadásokban. Qayyarah polgármestere kijelentette, hogy a helyi hatóságok nem kaptak hivatalos utasítást az ISIS-hoz köthető személyek Qayyarah-ból való deportálására. Hozzátette, hogy a helyi hatóságok ellenzik az olyan felhívásokat, amelyek nem a kormányzati szervektől származnak. Végül nem érkezett bejelentés az ISIS-hoz kapcsolódó családok ténylegesen kilakoltatásáról Qayyarah-ból más területekre.¹⁴

5. Elesett külföldi harcosok családtagjainak repatriálási problémái

2019 végén a német hatóságok hazaszállítottak egy német állampolgárságú nőt és annak 3 kiskorú gyermekét, aki ISIS-szimpatizáns volt. Ez volt az első alkalom, hogy egy felnőttkorút szállítottak haza a német hatóságok. Egy zsúfolt észak-szíriai menekülttáborból Erbilbe vitték őket, ahonnan Frankfurtba repültek. A legtöbb európai állam megtagadja, hogy hazaengedje az ISIS-hoz csatlakozott állampolgárait. Ennek következtében számos európai állampolgársággal is rendelkező külföldit tartanak fogva észak-szíriai, iraki menekülttáborokban és börtönökben. Ez az eljárás súlyos kérdéseket vet föl a nemzetközi jog tekintetében, emellett a táborok a radikalizálódás melegágyaivá válhatnak.

Az érintett kormányzatok többsége leállította a konfliktuszónából állampolgáraik repatriálását. Szíriában mintegy 400 francia, 140 holland, 126 belga, 88 svéd és 44 finn található. 2019 októberében legkevesebb 750 fogva tartott ISIS-tag és családtagjaik szöktek meg az Ain-Issa menekülttáborból. A török hatóságok kiutasítási központokban helyezik el az ISIS-tagokat, majd deportálják őket hazájukba. Az európai országok bizonyíték hiányában csak néhány évig tarthatják őket fogva. Belgium 2018-ban megváltoztatta a külügyi törvényét, amelynek értelmében nem kötelesek konzuli

¹⁴ *Returns Situational Reports*. Returns Working Group Iraq (RWG Iraq), International Organization of Migration (IOM), 2020.

segítséget nyújtani olyan állampolgáraiknak, akik konfliktuszónába utaztak.¹⁵ Számos állampolgársági kategória mellett kanadai gyermekek is vannak a menekülttáborokban.¹⁶

Nehéz dolga van az egyes országoknak abban a tekintetben, hogy miképpen lehet elválasztani azokat, akik még most is kockázatot jelentenek azoktól, akik már nem. A külföldi származású ISIS-es harcosok hátrahagyott feleségei és gyermekei ezreinek ügyét a legnehezebb megoldani. Koszovó, Oroszország és Kazahsztán törekedett arra, hogy a nőket és gyermekeiket hazaszállíttassa. Oroszország tekintetében az ISIS-es nőket és gyermekeket leginkább Csecsenföldre és Dagesztánba szállították vissza. Koszovó 110 állampolgárát repatriáltatta: 32 nőt és 74 gyermeket.¹⁷

6. Külföldi harcosok hazatérése?

Minden érintett ország egyéni megoldásokat keres arra az esetre, ha a külföldi harcosok visszatérnének hazájukba. Összehangolt stratégiát egyelőre nem alakítottak ki a harcosok visszaáramlásának megakadályozására. Sok nyitott kérdést találunk, amelyeket még nem válaszoltak meg. Ha visszatérnek, képesek lesznek-e visszailleszkedni a társadalomba, vagy elítélik őket hosszú évekre? Milyen új helyen fogják legközelebb kamatoztatni külföldön megszerzett harckészségeiket? A terroriszervezetekhez csatlakozók már egészen fiatalon is kiképzésben részesülnek, amely révén hosszú távú biztonsági kihívást fog jelenteni az európai államok számára a külföldi harcosok visszaáramlása.¹⁸

Törökországban tartózkodhat a világon legnagyobb számban külföldi harcosnak mondható terrorista, akiket a Török Migrációkezelési Főigazgatóság (*Turkish Directorate General for Migration Management, DGMM*) kiutasítási központjaiban tartanak megfigyelés alatt, amíg az országból való kiutazásukat megszervezik származási helyükre. Törökországban hivatalosan 3 kiutasítási központban (KKP) tartanak külföldi harcosokat, amelyek Gaziantepben, Izmirben és Kayseriben helyezkednek el. Összesen 28 kiutasítási központ található Törökország területén, amelyek befogadóképessége körülbelül 20 ezer fő. Izmir kiutasítási központjában 2017-ben 275 külföldi harcost tartottak őrizet alatt. Törökország 2019-ben 780 külföldi harcost deportált származási országaikba a török belügyminisztérium adatai alapján.¹⁹

A nyugati hatalmak igyekeznek egyéni stratégiákat kifejleszteni a kockázatok kiszűrése érdekében, és a problémának a közel-keleti térségben való rögzítésére törekednek. A hazai jogrend és bizonyítékok teljes hiánya miatt arra készítetik Szíriát és Irakot, hogy az ott elfogott külföldi harcosokkal folytassák le helyben a megfelelő eljárásokat, és hozzanak ítéleteket az ügyekben. A közel-keleti harcosokat fogva tartó államok azonban olyannyira leterheltek, hogy egyelőre a más országok terroristáit igyekeznek az adott országba kiutasítani. A kiutasítási eljárások olykor követhetetlené

¹⁵ Pilar Cebrian: *Europe's reluctance to take back ISIS supporters could lead to a new crisis*. *World Politics Review*, 2019.

¹⁶ Ben Hubbard – Constant Méheut: *Western countries leave children of ISIS in Syrian Camps*. *The New York Times*, 2020.

¹⁷ Vivian Yee: *Thousands of ISIS Children suffer in camps as countries grapple with their fate*. *The New York Times*, 2019.

¹⁸ Göktuy Sönmez: *ISID'in dönüsümü ve önümüzdeki yeni meseleler*. *Ortadoğu Arastirmalari Merkezi (ORSAM)*, (2018), 217. 2–17.

¹⁹ Burak Bir: *Turkey deports 2 terrorists to Germany, North Macedonia*. *Anadolu Agency*, 2020.

teszik egy-egy külföldi harcos útját, és az a veszély is fennállhat, hogy kicsúszik az egyes szolgálatok kezei közül, és szabadon térhet vissza lakhelyére vagy egy harmadik országba. A büntetőügyeikben a bizonyítási eljárás rendkívül nehéz, így akiket elítélnek, csak néhány évet töltenek börtönben.

7. Összegzés

Az ISIS végleges legyőzésére területei elvesztése révén sem került egyelőre sor. Az ISIS még mindig számos harcossal rendelkezik, akikkel a távoli jövőben visszaszerezheti az erejét. Az ISIS egy második feltámadás reményében számos harcost és családjait helyezte át a harcoktól nem érintett szíriai és iraki területekre. A pénzügyi csatornák is nagy valószínűséggel rendelkezésre állnak a visszatéréshez. Az ISIS által elvesztett területek továbbra sem tekinthetők biztonságosnak, és az ott jelen lévő hatalmi őrbe a feléledése esetén könnyedén benyomulhat. Az ISIS célja a térségben, hogy tüzelje a lakosság bizalmatlanságát a központi kormányzatokkal szemben. Újra adókat vet ki, egyes korábban birtokolt területein. Az ISIS megpróbálja majd területi ellenőrzését visszaállítani Irakban és Szíriában az USA kivonulását követően. Az ISIS stratégiájában hibrid módszereket használ, amelyek révén területi veszteségei ellenére sem lehet végső csapást mérni a szervezetre. Szakértők szerint az ISIS megpróbál majd újra felemelkedni, de egy konkrét időbeli előrejelzéstől mindenki távol tartja magát, mivel nehéz megjósolni, mikor próbálkozik majd ezzel az Iszlám Állam. Az USA sikeresen semmisítette meg Irakban az al-Káidát, az ISIS elődjét 2007–2009 között. Az al-Káida életben maradt tagjai egy életre megtanulták, hogyan tudják átmenteni magukat a heves veszteségek ellenére is. Irak egyes területeiről sohasem tűntek el véglegesen a dzsihadisták. A Badus-hegységet arra használta az ISIS, hogy Moszulból oda menekítse ki harcosainak egy részét, és élénk összeköttetést építettek ki Tall Kayf és egyéb Ninive kormányzóságban található menekülttáborokkal. A Tigris folyó völgyében is megtelepedtek tagjai. Az iraki biztonsági erők számos Hammam al-Alil, Qayyarah, Shirqat és Tikrit településeken őrizetbe vett gyanúsítottat küldtek börtönbe. Az említett településeken fekvő menekülttáborokba is beszivárgott az ISIS. A Makhmour-hegységben számos barlangot és alagútrendszert alakítottak ki, így kínálva kiváló rejtőzködési lehetőséget az ISIS tagjainak. Dzsazíra-sivatagban szabadon mozoghat az ISIS. Innen kiindulva támadhatják a Tigris menti városokat. Anbar-sivatagban ugyancsak számos ISIS-harcos rejtőzött el. Beszivároghatnak továbbá a belső menekültek közé Falludzsa körzetében.

Szíriában hasonlóan jártak el az ISIS harcosai a veszteségeket követően. Az Eufrátesz mentén heves harcokat vívott a koalíciós erők ellen. Szíria számos területén rejtőztek el az ISIS alvó sejtjei. Az ISIS jobban tud felkészülni az újabb felemelkedésére, mint anno az al-Káida, mivel az ISIS nagy mennyiségben fegyvert és pénzt helyezett el a nehezebb időkre. Nem kell továbbá ellátnia egy felduzzadt iszlamista sereget, így a média segítségével fenntarthatja a lelkesedést híveiben, sőt terjeszkedni is tud. Az ISIS a területi veszteségeit követően új stratégiát alakított ki. Irakban az ISIS folytatni fogja a vidéki szunnita lakosság körében végzett kampányát a síita központi kormányzat ellen.

Elkezdhetnek összehangolt hadműveleteket végrehajtani, amelynek során börtönökből és őrzött menekülttáborokból próbálnak majd kiszabadítani ISIS-tagokat.²⁰

Annak ellenére, hogy az Iszlám Államot legyőzték a harctereken, és Abu Bakr al-Baghdadi kalifát is likvidálták az amerikai erők, az ISIS feltámadni látszik hamvaiból az elmúlt időszakban véghez vitt támadásai szerint, miközben a nemzetközi szereplők a koronavírussal vannak elfoglalva, így a járvány lélegztvételnél is időhöz juttatta a kalifátus utolsó megmaradt egységeit. Az elmúlt hónapokban az ISIS nagyszabású, összehangolt támadásokat hajtott végre Szíria és Irak területén. A támadások alapján felmerült a veszélye a terrorszervezet feléledésének. Egy évvel a kalifátus területi szétesése és a vezető halálát követően fél évvel, a szakértők felhívják arra a figyelmet, hogy az elkövetkező hónapokban még komolyabb támadásokat hajthat végre a szervezet. A támadásokban látható hasonló folyamatok arra engednek következtetni, hogy a csoport kialakította útvonalait, és biztosította az infrastruktúrát az előkészítendő támadások végrehajtásához.

Azonban a csoport alkalmatlannak mutatkozott megtorló akciók végrehajtására al-Baghdadi megölését követően. Az USA csapatkivonásai után Törökország hajtott végre hadjáratot Szíria északi részén. Ennek is köszönhetően néhány hónappal a teljes szétesést követően rendezte sorait a szélsőséges csoport. A katonai nyomástól felszabadult ISIS, Irakban és Szíriában lezajlott események sorozatának is köszönheti, hogy kedvező helyzet alakult ki a szervezet számára az elmúlt időben. Irakban a 2019. októberi tüntetések révén mélyreható változások következtek be. A kormány lemondott, és csak hónapokkal később tudtak megegyezni az új miniszterelnök, Mustafa al-Kadhimi személyéről. A tüntetéseknek erős anti-Irán tónusa volt, amely összecsengett az amerikai és iráni csapatkivonások követelésével Irak területéről. Ekkor történt Qassem Suleimani és Abu Mahdi al-Muhandis megölése a Bagdadi Nemzetközi Repülőtér felé vezető úton.

A kedvező események ellenére az ISIS egészen mostanáig nem tudta kiterjeszteni befolyását. Az első érzékelhető támadás 2020. április 9-én történt a csoport tagjai és a szíriai rezsim erői között Palmüra közelében a szíriai sivatagban. A támadás rendkívül szervezett volt, tekintve, hogy órákig elhúzódott. Ugyanebben a hónapban az ISIS számos támadást hajtott végre Kirkukban, Diyalában és Salah ad-Dinben. Az ISIS egyértelműen profitált a biztonsági vákuumból és a mindkét országban tapasztalható csökkenő nyomásból. Ahogy az ISIS megveti a lábát egyes területeken, nehéz lesz onnan kifüstölni nemzetközi összefogás nélkül. A várható ellencsapások talán arra kényszerítik majd a szervezetet, hogy fedezékbe vonuljon, de nem számolja majd fel eddigi csatornáit. Ez a folyamat egy hasonlóan megfontolt terrorizmus elleni stratégiával orvosolható, amelyet egy évvel ezelőtt folytattak az ISIS ellen. Az Iszlám Állam újjászerveződése még mindig egy lassú és törekeny folyamat, de kellő körülmétekintésre van szükség a megállításhoz. A jelenlegi trendek jóval inkább az ISIS-nek kedveznek, mint a helyi erőknek. Az USA már korábban kivonta csapatait fontos taktikai bázisokról Nyugat- és Közép-Irakban. Ha a kedvezőtlen folyamatok fennmaradnak, az ISIS jóval nagyobb veszélyt fog jelenteni a jövőben, és nehezebb lesz ellene küzdeni, mint amilyen nehéz lenne most felvenni vele a harcot.²¹

²⁰ Jennifer Cafarella – Brandon Wallace – Jason Zhou: *ISIS's second comeback, assessing the next ISIS insurgency*. 2019. 7–55.

²¹ Hassan Hassan: *Islamic State is back and this time the west is ill-prepared to take it on*. *The Guardian*, 2020.

Felhasznált irodalom

- Bali, Mustafa: *Female ISIS supporter killed in row about secret court in Syrian camp*. N World, 2019. Elérhető: www.thenational.ae/world/mena/female-isis-supporter-killed-in-row-about-secret-court-in-syrian-camp-1.917400 (A letöltés dátuma: 2020. 06. 18.)
- Bali, Mustafa: *Syria's al Hol camp could fall to ISIS, says Kurdish general*. N World, 2019. Elérhető: www.thenational.ae/world/mena/syria-s-al-hol-camp-could-fall-to-isis-says-kurdish-general-1.919419 (A letöltés dátuma: 2020. 06. 11.)
- Bir, Burak: *Turkey deports 2 terrorists to Germany, North Macedonia*. Anadolu Agency, 2020. Elérhető: www.aa.com.tr/en/europe/turkey-deports-2-terrorists-to-germany-north-macedonia/1761560 (A letöltés dátuma: 2020. 03. 12.)
- Cebrian, Pilar: *Europe's reluctance to take back ISIS supporters could lead to a new crisis*. World Politics Review, 2019. Elérhető: www.worldpoliticsreview.com/articles/28436/for-former-supporters-of-isis-syria-camps-are-breeding-ground-for-caliphate-2-0 (A letöltés dátuma: 2020. 06. 11.)
- Cafarella, Jennifer – Brandon Wallace – Jason Zhou: *ISIS's second comeback, assessing the next ISIS insurgency*. 2019. Elérhető: www.understandingwar.org/sites/default/files/ISW%20Report%20-%20ISIS%27s%20Second%20Comeback%20-%20June%202019.pdf (A letöltés dátuma: 2020. 06. 11.)
- Hassan, Hassan: *Islamic State is back and this time the west is ill-prepared to take it on*. *The Guardian*, 2020. Elérhető: www.theguardian.com/commentisfree/2020/may/24/islamic-state-is-back-and-this-time-the-west-is-ill-prepared-to-take-it-on (A letöltés dátuma: 2020. 06. 28.)
- Hubbard, Ben – Constant Méheut: *Western countries leave children of ISIS in Syrian Camps*. *The New York Times*, 2020. Elérhető: www.nytimes.com/2020/05/31/world/middleeast/isis-children-syria-camps.html (A letöltés dátuma: 2020. 06. 07.)
- Jalal, Ari: *Iraq plans to deport wives & children of Islamic State extremists – report*. RT, 2017. Elérhető: www.rt.com/news/403743-iraq-deport-isis-wives/ (A letöltés dátuma: 2017. 12. 21.)
- Jones, Seth G.: *Beyond Baghdadi – The next wave of jihadist violence*. Center for Strategic and International Studies (CSIS Briefs), 2019. Elérhető: www.csis.org/analysis/beyond-baghdadi-next-wave-jihadist-violence (A letöltés dátuma: 2020. 06. 11.)
- Muniandy, Prakash – Katarzyna Chojnacka: *Iraq – Conflict*. Emergency Telecommunications Cluster (ETC), ETC Situation Report 45., 2017. Elérhető: www.etcluster.org/sites/default/files/documents/ETC%20Iraq%20SitRep%2045.pdf (A letöltés dátuma: 2017. 12. 15.)
- O'Donnell, Sean W.: *Operation Inherent Resolve – Lead inspector general report to the United States Congress*. 2020. Elérhető: https://media.defense.gov/2020/May/13/2002298979/-1/-1/1/LIG_OIR_Q2_MAR2020_GOLD_508_0513.PDF?utm_campaign=20200515&utm_source=sailthru&utm_medium=email&utm_term=WIR%20from%20Reg%20Users%20Jan-20 (A letöltés dátuma: 2020. 06. 02.)

- Returns Situational Reports*. Returns Working Group Iraq (RWG Iraq), International Organization of Migration (IOM), 2020. Elérhető: <http://iraqrecovery.org/RWG> (A letöltés dátuma: 2020. 06. 28.)
- Sönmez, Göktuy: ISID'in dönüsümü ve önümüzdeki yeni meseleler. *Ortadoğu Arastirmalari Merkezi (ORSAM)*, (2018), 217. 2–17. Elérhető: www.orsam.org.tr/tr/isidin-donusumu-ve-onumuzdeki-yeni-meseleler/ (A letöltés dátuma: 2019. 04. 10.)
- Speckhard, Anne – Ardian Shajkovci: *Waiting for the return of the Islamic state Caliphate among ISIS enforcers in Syria's al Hol, Ain Issa and Roj Camps*. International Center for the Study of Violent Extremism (ICSVE), 2019. Elérhető: www.hstoday.us/subject-matter-areas/counterterrorism/waiting-for-the-return-of-the-caliphate-among-isis-enforcers-in-syrias-al-hol-ain-issa-and-roj-camps/ (A letöltés dátuma: 2020. 06. 05.)
- Syria: Dire conditions for ISIS suspects' families. Countries should support citizens' returns, increase aid*. Human Rights Watch (HRW), 2019. Elérhető: www.hrw.org/news/2019/07/23/syria-dire-conditions-isis-suspects-families (A letöltés dátuma: 2020. 06. 19.)
- UNHCR opens new Hasansham U2 camp for West Mosul displaced [EN/AR]*. Reliefweb, 2017. Elérhető: <https://reliefweb.int/report/iraq/unhcr-opens-new-hasansham-u2-camp-west-mosul-displaced-enar> (A letöltés dátuma: 2017. 12. 16.)
- Vale, Gina: *Women in Islamic State: From Caliphate to Camps*. International Centre for Counter-Terrorism – The Hague (ICCT), 2019. Elérhető: <https://icct.nl/wp-content/uploads/2019/10/Women-in-Islamic-State-From-Caliphate-to-Camps.pdf> (A letöltés dátuma: 2020. 06. 10.)
- Van Esveld, Bill: *Iraq/KRG: 1,400 Women, Children From ISIS Areas Detained. Investigate Killings, Abductions of Foreign Men*. Human Rights Watch (HRW), 2017. Elérhető: www.hrw.org/news/2017/09/20/iraq/kr-1400-women-children-isis-areas-detained (A letöltés dátuma: 2017. 12. 21.)
- Yee, Vivian: Thousands of ISIS Children suffer in camps as countries grapple with their fate. *The New York Times*, 2019. Elérhető: www.nytimes.com/2019/05/08/world/middleeast/isis-prisoners-children-women.html?action=click&module=Related-Links&pgtype=Article (A letöltés dátuma: 2020. 06. 23.)
- Zelin, Aaron Y.: *Wilayat al-Hawl, Remaining and incubating the next Islamic State Generation*. The Washington Institute for Near East Policy, Policy Notes, 2019. Elérhető: www.washingtoninstitute.org/media/907 (A letöltés dátuma: 2020. 06. 08.)